

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 971578/7

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף יגודה – אב"ד, הרב ישראל דב רוזנטל, הרב סיני לוי

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד נורית פסטינגר)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד עמוס צדיקה)

הנדון: דחיית בקשה לביטול הסכם גירושין

פסק דין

א. רקע

הצדדים התגרשו לפני כשלוש שנים, ביום כ"ב באדר ב' התשע"ד (24.03.2014) לאחר כחמש עשרה שנות נישואין. עובר לסידור הגט, חתמו הצדדים על הסכם גירושין שאושר על ידי בית הדין. עניינה של התביעה היא בקשה לביטול הסכם הגירושין, בטענה של טעות והטעיה.

עיקרן של הטענות נוגעות לזכויות שיש לבעל בחברה בה הוא עובד – חברה א', שהיא חברה משפחתית אשר הוקמה על ידי סבו, חברה הנמצאת כיום בבעלות הוריו. לטענת האישה סמוך למועד סכסוך הגירושין היתה לאיש בעלות מסוימת בחברה זו, ולכן היא זכאית לחלק בחברה לאור חוק יחסי ממון. עובדה זו שלבעל היתה בעלות מסוימת על החברה, הועלמה ממנה, ולפיכך הסכמתה לתנאי ההסכם בטעות יסודם. משכך, יש לבטל את ההסכם.

ב. תמצית טענות האישה, התובעת

לטענת האישה, בחודש מאי 2010, העביר אביו של הנתבע 50% ממניות החברה המשפחתית א', לבעלותו של הנתבע.

לטענתה, הנכס הוא נכס בר איזון, לאור העובדה שהועבר אל האיש בתמורה לעבודתו במהלך השנים בחברה, ואין מדובר במתנה או בירושה. זה ההסבר היחיד מדוע מבין כל הבנים דוקא המשיב הוא זה שקיבל את חלק הארי של החברה. לדבריה, הדברים נתמכים גם בכתבי הטענות של האיש על פיו הוא זה שהציל את החברה וכו'.

לטענת האישה, ביוני 2013, חודשיים לאחר פרוץ העימות בינה לבין האיש ולאחר שחשפה את קשריו עם אישה אחרת, החזיר האיש את הזכויות בחברה לאביו, ובכך ביקש להכריח את נכסיו על מנת שלא יאוזנו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לטענתה, לא ידעה מעולם כי האיש בעלים בחברה בתקופה בה היה בעלים, וכמו כן לא ידעה על השבת הזכויות לאב עם פרוץ המשבר. רק באפריל שנת 2015, כאשר עשתה סדר פסח מצאה את המסמך ממנו למדה על העברת הזכויות וההברחה.

לטענתה מדובר על חברה ששווה עשרות מיליוני שקלים. לפיכך ברור כי לא היתה מוותרת על זכויותיה בחברה אילו רק ידעה על בעלות הבעל בחברה.

אמנם, בסעיף 42 להסכם נכתב, שהבעל יישאר הבעלים של כל החברות שבשליטתו. אך מהתביעה הרכושית שהוגשה לבית המשפט רואים שהאישה לא ידעה שהבעל הוא בעלים על החברה המשפחתית א', אלא סברה שהוא רק עובד בה כמנכ"ל, והוא בעלים רק על חברות אחרות. היא כן ידעה על שותפות בחברת G'. כמו כן על בעלות על שטח ביוון. לפיכך, אין לראות באמור בהסכם ויתור על הזכויות בחברת א'.

לסיכום, מן האישה הועלם מידע קריטי, ואף אדם לא היה מוותר על מחצית הזכויות בשווי של כ- 20 מיליון ₪. במילים אחרות ניתן לומר כי איזון המשאבים בין הצדדים כלל לא לקח בחשבון את זכויות האיש בחברה כאחד מהנכסים לאיזון, ולפיכך יש לבצע איזון מחודש.

לטענת האישה, בסעיפי הויתור על זכויות האיש בחברות, אין איזון מפורש של חברת א', ולפיכך אין לראות בכך מחילה מפורשת על הזכויות בחברה זו. החברה לדבריה כלל לא נכנסה לאיזון.

מן הבחינה ההלכתית והמשפטית דורשת האישה לבטל את ההסכם מכוח טענות של טעות, הטעיה ומחילה בטעות, כשכל אחת מן הטענות יש בה כדי לבטל את ההסכם. התובעת מסתמכת על מקורות הלכתיים ובין היתר על פסק הדין של הרה"ג מימון נהרי אב"ד, הרה"ג יוסף יגודה (אב"ד בהרכב דנן), והרה"ג הרב יצחק רפפורט בתיק 831109/3 מיום ג' באדר תשע"ד (3.2.2012). בין היתר מובאים דברי הרשב"א בתשובה (שו"ת ח"ב סימן קט וסימן רע"ח) מהם עולה כי על מנת למחול על זכות במסגרת הסכם פשרה, יש לדעת את שווי הזכות.

להלן נדון בראיות לנטען, כפי הנדרש.

הסעד המבוקש על ידי האישה הוא ביטול הסכם הגירושין, וביצוע איזון משאבים חדש, על בסיס הערכת שווי החברה נכון לשנת 2013 – מועד הקרע.

ג. תמצית טענות האיש, הנתבע

הנתבע טוען שהתביעה אינה אלא ניסיון סחיטה. התביעה באה על רקע סירוב הבעל להיענות לדרישות מוגזמות של האישה מעבר למתחייב בהסכם. באת כוח האישה שולחת דרישות תשלום שונות מעבר להוראות ההסכם. לדוגמה, במכתב מתאריך 04.12.14, נכתב, שאם הוא לא ישלם, האישה תפתח את ההסכם.

העסק הוקם על ידי סב הבעל כמפעל. חברת א' נרשמה ב- 1970 כחברה. בסוף שנות ה- 90 של המאה העשרים העביר את כל החברה לבנו, אביו של הנתבע, והוא עבד בחברה. האב העביר בשנת 2010 את מחצית החברה לבנו – הנתבע. ב- 2013 ביקש האב לקבל לידו את מחצית החברה בחזרה וזאת לאור סידור מחדש של נכסי המשפחה. הבן, הנתבע דיין, קיים את בקשת האב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור חוק יחסי ממון לא מגיע לאישה חלק בזכויות האיש, שכן מדובר במתנה. לפיכך, החזרת הזכויות לאב אינה הברחה כלל.

האיש טוען לשיהוי כבד בהגשת התביעה. ולאור העובדה שמדובר בטענה על טעות והטעיה, מוגבל הזמן להודעת ביטול על פי החוק ל"זמן סביר" (סעיף 20 לחוק החוזים). עקרון זה מעוגן בהלכה על פי השולחן ערוך חושן משפט סימן רכ"ז סעיף ז', שם מבואר כי תביעה על אונאה במקח מוגבלת בזמן והיא לא תתקבל אם עבר הזמן של "עד שיראה לתגר או לקרובו".

כמו כן, במכתב מזמן עריכת המשא ומתן מתאריך 3.2.2014. אומרת באת כוח האישה בעמוד 2: מרשתי תקבל סך של 10 מיליון ₪, כשהסך מגלם בתוכו ויתור על נכסים משמעותיים. ובכלל זה בסעיף ג' "העסק הידוע בשם א', פותח והועצם בזכות כישוריה הנדירים והמיוחדים של מרשתי". הואיל ומדובר בחברה נשוא ההליך שלפנינו, אם כן לפנינו הודאת בעל דין. מדברי באת כוח האישה מוכח שהאישה ידעה על הזכויות הנטענות בא', ואף ידעה שהזכויות עשויות להגיע למעל מעשרים מיליון ש"ח, שכן תביעה לעשרה מיליון ש"ח הוצגה כ"וויתורים מפליגים".

במסגרת המשא ומתן קיבלה האישה את כל הבית. כמו כן, קיבלה מיליון ₪ מתוך סכום של 1,300,000 ש"ח שהיו בחשבון הבנק. הבעל קיבל רק 300,000 ש"ח מהחשבון. כמו כן קיבלה רכב ששווה 200,000 ₪. בסך הכל נכסיה וזכויותיה על פי ההסכם מגיעים לסך של כ-4.5 מיליון ₪. נמצא, שקיבלה סכומים ניכרים, שהם סבירים במסגרת משא ומתן ביחס לתביעות הראשוניות.

דיון והכרעה

ד. פשרה בטעות

חוק יחסי ממון קובע שותפות בזכויות שנוצרו לצדדים במהלך הנישואין. זוגות שעומדים על מיצוי מלא של הזכויות בתחום זה, נזקקים פעמים רבות לחוות דעתו של אקטואר ולהליך מורכב כדי להגיע לחלוקה מדויקת של כלל הזכויות. הסכם גירושין נועד להגיע להסכמות בכלל הנושאים לרבות הנושא הרכושי. יש לראות את הסכם הגירושין כהסכם פשרה, באשר כל צד מוותר על מיצוי כל זכויותיו בכל התחומים, ובמקום זאת מוסדרים בהסכמה מכלול הזכויות והנושאים העומדים על הפרק, כשפעמים שצד אחד מוותר ומוחל על זכות מסוימת תמורת ריווח בתחום אחר וכדומה.

אולם באופן שיתברר לנו כי פלוני מחל על זכותו בטעות, הרי אין תוקף למחילה זו. כך עולה מהאמור בגמרא בבא בתרא דף מ"א ע"א.

עוד מצאנו בהלכה, שהסכם פשרה שבטעות יסודו – בטל. כך היא לשון רמב"ם בהלכות סנהדרין (פרק ו' הלכה ה'): :

דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב בה ועשה זה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע ואחר כך ידע שאינו בן שבועה, אף על פי שקנו מידו על הפשרה, אינה כלום, שלא קבל עליו ליתן לו או למחול לו אלא כדי שיפטר משבועה שחייבו בה הטועה וכל קניין בטעות חוזר וכן כל כיוצא בזה.

וכך נפסק בשו"ע חו"מ סימן כ"ה סעיף ה'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומצאנו דוגמאות נוספות לפשרה שיסודה בטעות שדינה להתבטל. כך נפסק בשולחן ערוך חושן משפט סימן י"ב סעיפים י"ד וט"ו:

סעיף יד – הכופר בפיקדון, ונתפשר עמו ומחל לו, ואחר כך מצא עדים, יכול לחזור בו.

סעיף טו – והוא הדין למי שנתפשר מפני שלא היה לו ראיה או שטר, ואחר כך מצא.

ומקור דברים אלו בבעל העיטור (אות פ' – פשרה) ותשובת הרשב"א (חלק ב' סימן צו). הרי בפנינו שני סוגים שונים של פשרה בטעות. ברמב"ם ובשו"ע בסימן כ"ה סעיף ה', מדובר על מצב בו חויב אדם שבועה שלא כדין, דהיינו הוא הוטעה על ידי בית הדין. בשונה מכך בסימן יב' מדובר על כך שאדם הגיע לפשרה עם חברו בה נאלץ לוותר מכיוון שלא היו לו ראיות לבסס את טענתו, והתברר לאחר מכן כי יש בידיו ראיות. אף במקרה כזה, הפשרה תבוטל בגלל שנעשתה בטעות.

סוג נוסף של טעות מצאנו בתשובת מהרי"ק סימן קיא, כאשר הגיע אדם להסכם פשרה על חלוקת נכסי ירושה, כאשר לא היה מודע לכלל הנכסים אותם יש לחלוק, דוגמה זו דומה לנדון דידן, ואף הוזכרה בסיכומי הצדדים.

לסיכום, באופן עקרוני קיים מצב בו יש לבטל פשרה בשל טעות, וככל קניין.

אמנם מצאנו בפוסקים כמה כללים המגבילים את השימוש בעקרון שפשרה בטעות, וקובעים במקרים מסוימים כי יש לקיים את הפשרה למרות שנראה שיש פרט מסוים בהסכם שאינו הוגן כלפי אחד הצדדים, ונציג את עיקרי הכללים:

1. אדם עשוי לקנות את דינו.
2. אין גילוי דעת מה היו שיקולי הפשרה.
3. הטענה לטעות אינה וודאית.
4. היה יכול לברר את המציאות ולא בירר.
5. כאשר יש מרכיבים שונים לפשרה.
6. הטעות לא היתה בזמן עשיית הפשרה.

להלן נבאר כל אחד מהכללים הנ"ל בהם לא נבטל את הפשרה בטענה של טעות.

1. אדם עשוי לקנות את דינו

פעמים רבות הטענה לביטול הסכם בעילה של 'טעות', מסתמך על הרציונל שאדם לא מוותר סתם על זכויות שיש לו, ואם ראינו בהסכם וויתור על זכויות, הדבר ודאי נעשה בטעות.

כדי להפריך טענה זו, עלינו לזכור שפעמים רבות פשרה במהותה נועדה להגיע להסדר בהסכמה ולהימנע מהליך משפטי ארוך ומתיש. כדי להימנע מהליך משפטי עשוי אדם לוותר על זכויות מסוימות. עקרון זה אנו מוצאים במסכת בבא בתרא (ל:) אמנם בהקשר שונה מעט, וכך אומרת הגמרא:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא? אמר ליה מפלניא זבינתה ואכלתיה שני חזקה, אמר ליה פלניא גזלנא הוא! אמר ליה והא אית לי סהדי דאתית באורתא ואמרת לי זבנה ניהלי! אמר ליה, אמינא איזבון דינאי, אמר רבא עביד איניש דזבין דיניה.

שמעון מחזיק בקרקע שהיתה בעבר של ראובן. הוא טוען שקנה אותה מלוי. ראובן טוען שהקרקע עדיין בבעלותו ולוי גזל ממנו את הקרקע, ונמצא שמכר לו דבר שאינו שלו. משיב שמעון שיש לו עדים שראובן עצמו ביקש משמעון לקנות את הקרקע מלוי, ומוכח שאף הוא סובר שהקרקע בבעלות לוי. טוען ראובן אף שהקרקע באמת שלי, העדפתי לשלם ללוי סכום כסף כדי להימנע מהליך משפטי להוציא ממנו את הקרקע.

וכך מפרש רשב"ם:

עביד איניש דזבין דיניה – אדם תם שאינו רוצה להתקוטט אפילו על שלו עשוי הוא להוציא מעותיו ליטול את שלו בלא דין ומחלוקת. ובפירוש ר"ח מפורש אמינא למיזבון דינאי לקנות המריבות כלומר אף על פי שהיא שלי איני מוציאה מידו בלא מריבות ודינין אקנה אותם הדינין והמריבות באלו המעות אף על פי שעיקר הארץ שלי.

דהיינו, על אף שישנם מצבים בהם הבחירה להימנע מההליך המשפטי ולהתפשר נבעה מטעות מובהקת, ואזי היא בטלה, מכל מקום ישנם מצבים בהם אדם מעדיף להפסיד מזכויותיו על מנת להימנע מהליך משפטי.

טרם דיון במגבלות העיקרון, יש לציין לדברי הפוסקים מהם עולה כי על מנת שמחילה על זכות כלשהי תהיה תקפה, על המוחל לדעת את שווי הזכות עליה הוא מוחל. כך מפורש בדברי אמרי בינה דיינים סימן כ' סעיף י"ח, ותומך יסודותיו בתשובת הרשב"א (חלק ב' סימן רע"ח). מתוך כך נראה שעל פי ההלכה גם טעות בכדאיות העסקה יש בה כדי להוות עילה לביטול ההסכם ואכמ"ל.

הגבלות נוספות ליישום דין פשרה בטעות, מצאנו בדברי הפוסקים, ונביא להלן עוד מספר עקרונות.

2. אין גילוי דעת מה היו שיקולי הפשרה

כתב בעל העיטור (אות פ' – פשרה) בסיום דבריו: "אבל עשו פשרה ולא הזכירו שבועה, הפשרה קיימת". כוונתו שאם טוען שהתפשר רק בגלל שהתחייב שבועה, ועתה שהתברר לו שאינו צריך להישבע רוצה לבטל הפשרה, לא נקבל טענתו אלא באופן שעניין זה הוזכר בפשרה.

הרמ"א בסימן כה' סעיף ה' הוסיף על דברי בעל העיטור וזה לשונו: "ודוקא שגילה דעתו שעשה הפשרה משום השבועה, או כדומה לזה.

ובביאור הגר"א ס"ק מ' ביסס את הצורך באזכור השבועה בעניין הפשרה, כדי שתקבל טענה של פשרה בטעות, בשני מקורות וזה לשונו (ד"ה השני מן הליקוטים):

ודוקא שגלה. קידושין נ ע"א עיין שם.

ודוקא שגלה כו'. כמו שמבואר בפרק ה' דבבא מציעא בענין מחילה בטעות "התם זביני" כו' וכפירוש ר"ת בתוס' שם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המקור הראשון שהביא הגאון, הוא הסוגיה בקידושין העוסקת במי שמכר קרקע על מנת לעלות לארץ ישראל, ולבסוף לא עלה. בדברי הראשונים על אתר מוכח, שיש להבחין בין מצב בו גילה דעתו שזו מטרתו אז במצבים המפורטים בסוגיה אכן יש לבטל את המקח, לבין מצב בו לא גילה דעתו שזו מטרת מכירת הקרקע אלא מכר בסתם. נציין עוד מדברי התוספות במסכת קידושין (דף מט עמוד ב, ד"ה דברים שבלב) המייסדים כי מלבד דיני התנאים שיש ביכולתם להגביל או לבטל קניין או מתנה, יש עוד שתי אפשרויות לבטל קניין אף בלא תנאי מפורש:

ואומר ר"י דצריך לחלק ולומר דיש דברים שאינם צריכין תנאי כפול אלא גלוי מילתא דאנן סהדי דאדעתא דהכי עבדי, וגם יש דברים דאפילו גילוי מילתא לא בעי כגון ההיא דהכותב כל נכסיו לאחרים ושמע שיש לו בן שהמתנה בטלה וכן הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא לפי שאנו אומדין שלכך היה בדעתו וכמו כן אנן סהדי דלא זבן אלא אדעתא למיסק לארעא דישאל.

המקור השני שהביא הגר"א הוא הסוגיה בבבא מציעא דף סו ע"ב בעניין הלווהו על שדהו ואמר אם לא אחזיר לך תהיה הקרקע שלך, שאנו מבטלים את הקניין בגלל אסמכתא. ואמר רב נחמן שמחזיר הקרקע וגם את הפירות שאכל, ומוכח שמחילה בטעות אינה מחילה, והקשו ממה שאמר רב נחמן עצמו שאף שהמוכר דבר שלא בא לעולם כגון פירות דקל, לא חל הקניין, מכל מקום אם כבר אכל הלוקח את הפירות אינו צריך להחזיר? ותירצה הגמרא שיש לחלק בין מקח הנובע מהלוואה שם יש חשש של ריבית, לבין סתם מקח שהיתה בו טעות. בבאר אליהו למרן הרב קוק זצ"ל דן בדברי הגר"א והקשה כיצד סוגיה זו מהווה מקור לדברי הרמ"א. בתשובתו מתייחס לעיקרון של קניית הדין, וזה לשונו:

ויש לומר דכיון שלא גילה דעתו, אמרינן שרוצה להתפשר ועביד גברא דזבין דיניה, ו"ליקו בהימנותיה" דר"ת הוא לדוגמא בדברי רבינו.

דהיינו, כיוון שיש סברא שאדם מעדיף לקנות את דינו ולהימנע מהליך משפטי, אין לומר שזו אומדנה דמוכח שהמחילה היתה בטעות. ולפיכך על מנת לקבוע שהפשרה נעשתה בטעות לכאורה יש צורך בגילוי דעת.

אמנם, יש פוסקים המחלקים בין מצבים שונים, וסבורים כי הרמ"א הזכיר את הצורך בגילוי דעת דווקא בטעות כעין זו של סימן כה', אך בטעויות אחרות הנזכרות בסימן י"ב כדלעיל, ניתן לטעון לביטול הפשרה אף בלא גילוי דעת בעת הקניין על הפשרה. וראו בעניין זה הלכה פסוקה (הוצאת מכוון הארי פישל), סימן יב סעיף טז ובהערה 493-494. בכל אופן הסברה העקרונית על מכוונה עומדת, שעל מנת לבטל את הפשרה ללא גילוי דעת, נדרשת אומדנא דמוכח.

3. הטענה לטעות אינה וודאית

בכסף משנה על הרמב"ם שהובא לעיל, בנוגע לדין של פשרה הנובעת מטעות של הדיין שחייב שבועה, כתב:

ונראה לי דהיינו דוקא בשטעה בדבר משנה אי נמי בשיקול הדעת ואיכא לברורי טעותא אבל אי ליכא לברורי טעותא המוציא מחברו עליו הראיה.

דהיינו, טענה לטעות, במקרה של הדיין אשר קבע חיוב שבועה, אשר אינה טעות מובהקת, אין לקבוע שהפשרה היא בטעות. נימוקו של הכסף משנה הוא: "המוציא מחברו עליו הראיה".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היבט נוסף של העיקרון על פיו פשרה בטעות היא דווקא בטעות וודאית, מצאנו בדברי תשובת משכנות יעקב סימן י', הביאו הפתחי תשובה (סימן כה סעיף ה ס"ק י"ג), אשר דן במצב בו הדיין אמר למתפשר שאין ברור לו שיזכה בדינו, ומתוך זה הסכים להתפשר, ועתה נתוודע לו שבוודאי היה זוכה בדין וטוען שהוא פשרה בטעות. המשכנות יעקב, מכריע שבמקרה זה אין לקבל טענת פשרה בטעות:

ולא מצינו להפוסקים שיבטלו פשרה בטעות, רק בטעות גמור בעיקר המעשה, כגון העושה פשר מחמת שלא מצא עדים וראיה ואחר כך מצא [...] דאז שייך לומר דהוי טעות גמור, כיון שבית הדין חייבוהו שבועה ודאי לא עלה על דעתו שבית הדין יטעו בדין, ואדעתא דהכי עשה פשרה, אבל לא משום שהוא עצמו טועה בדינו ואין הבית דין מטעין אותו, רק אמרו לו שאין הדין ברור כל כך שיזכה, ואילו היה עם כל זה רוצה דוקא בדין, הרשות בידו ואולי יזכה, רק דלא מחית נפשיה לספיקא וגמר ומקני, ואין כאן טעות כלל.

לפיכך, נראה שניתן להסיק מדוגמאות אלו אף אל סוגי טעויות נוספות בפשרה. לדוגמה, אדם יוכל לטעון לפשרה בטעות בשל העדר בראיה רק אם ברור שהראיה החדשה היתה משנה את הדין. כמו כן, כאשר המתפשר לא הכיר את כלל הנכסים, תתקבל טענת פשרה בטעות רק אם ברור שאילו ידוע היה מהנכסים שהתגלו לו, הדין היה שונה.

4. היה יכול לברר את המציאות ולא בירר

כתב שו"ת מהרי"ק סימן קיא:

כתוב בתשובה בספר הלכות גדולות על אדם שתפס כדין בעל אחותו כו' ופסקו עליהם שבועה ועשו פשרה ביניהן ונתנו לו דבר מועט ומחל השבועה וקנו מידו כו' דאף על גב שנתגלה ממון אביו דמה שעשו עשוי שהרי הוחל עכ"ל פשיטא דשאני התם דמאחר שהיה ביד המוחל להשביע את אחותו ולא חש להשביעה אלא נוטל דבר מועט שלא להשביע גלי אדעתיה דגמר ומחיל, דהיאך נאמר דהויא מחילה בטעות דאדעתא דהכי שיהיה הממון מרובה לא מחל והרי הוא לא חש לברר העניין ולהשביע את אחותו כדי לדעת סך הממון אם רב ואם מעט הוא על כורחך גמר ומחל בכל ענין ומשום הכי קאמר דמה שעשה עשוי שכבר הוחל.

מבואר בדבריו, שאם היה בכוח המוחל לברר את העניין שבמחלוקת ולא עשה כן, הרי שמחל על זכות זה ו"גמר ומחל בכל עניין".

עקרון זה עולה גם בשו"ת תורת חיים (לרבי חיים שבתי, רבה של סלוניקי חלק א סימן עה):

נראה דלא דמיא כלל להנהו מילי דכתבו רבוותא דפשרה ומחילה בטעות לא הויא מחילה, דהתם כשעשה פשרה בשביל שחשב שאין לו ראיה כלל ואחר כך מצא ראיה, אבל הכא ליכא למימר שחשב שאין לו ראיה דאדרבה הוא קבל עדויות והלך לרולמוס להטיל חרם כדי למצוא ראיה אלא שלא הניחוהו, אלא שילך למיזיתארה ששם שמעון בעל דינו והיה לו לילך שם ולהטיל חרם כדי לברר הדבר ולמצוא ראיה אחר שיש לו קבלת עדויות ואומדנות גדולות, אלא שנתרצה דלא למיזל בי דינא ודיינא ואדעתא דהכי נחית.

אמנם יש לציין שהוסיף בתשובה שם נימוקים נוספים לדחות את הטענה שהיתה הפשרה בטעות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

5. כאשר יש מרכיבים שונים לפשרה

בפתחי תשובה חושן משפט סימן כה סק"ג, כתב שבמציאות בה יש מרכיבים שונים לפשרה, אף אם יש טענת טעות באחד המרכיבים, אין אומרים שהפשרה נעשתה בטעות, כל שאפשר לתלות שבראיית כלל הפרטים שבמחלוקת, אף אם הטעות היתה נודעת לו בשעת הפשרה, אפשר שהיו מגיעים לפשרה זו. ומקורו בתשובת הרמ"א (סימן עד) בנוגע לאדם שטען שהגיע לפשרה בשל העובדה שהוגש כנגדו שטר מזויף וזה לשונו:

ועוד דאף אם יברר בעדים שהשטר מזויף נראה דאין אחר פשרה זו וקנין כלום, אף על גב דקנין בטעות חוזר שאני הכא דהיו ליתומים הרבה תביעות וטענות על כמר יונה והפשרה נעשה על כל הטענות ביחד. ומי יימר דדעתו היה שהשטר ב' מאות ושבלתי זה לא עשה הפשרה, דהרי טענה זו היתה גלויה קודם עשיית הפשרה. אף על גב דאומר שלא היה ברור לו אז כמו עתה, מכל מקום הוי דברים שבלב ואינן דברים, מאחר שלא התנה בזה בשעת הפשרה. ולא דמי לשאר פשרה בטעות דאיכא אומדן דאדעתא דהכי נתפטר, אבל בכאן שהיה להם הרבה ערעורים ביחד מי יוכל לעמוד על דעתו שלא נתפטר בלא זה עם היתומים בסך כזה.

6. הטעות לא היתה בשעת עשיית הפשרה

בדגול מרבבה (סימן יב), כתב שפשרה בטעות שבאה בעקבות מחשבה שאין עדים, ואחר כך התברר שיש עדים, היינו דווקא כאשר התברר שבעת עשיית הפשרה היו עדים ולא ידע מהם. בפתחי תשובה דן, כיצד יתכן שנוצרו עדים לאחר מכן, ומסביר, או שבעת קבלת הפשרה שכחו העדים ואחר כך נזכרו, או שמדובר בקרובים שנתרחקו.

כך או כך, עולה מן הדברים שטענת פשרה בטעות תתקבל רק אם התגלו עובדות שהיו קיימות בשעת הסכם הפשרה, ונעלמו מאחד הצדדים, אך לא תתקבל טענה על פשרה בטעות מכוח מציאות שהתחדשה לאחר הפשרה.

ה. הכרעה והערכה עובדתית.

בין הצדדים מחלוקת, האם ידעה האישה או לא ידעה על זכויות ובעלות של האיש בחברה החל משנת 2010, ועל החזרת המניות לאביו. לטענת האישה לא ידעה, ולפיכך החברה כלל לא נלקחה בחשבון באיזון המשאבים שנעשה בהסכמה בין הצדדים. כמו כן, טוענת שלא ידעה את ערכה של החברה.

טענות האישה מבוססות בעיקר על הטענה, שאילו ידעה על בעלותו, אין שום הגיון שהייתה מוותרת על נכס שווה עשרות מיליונים. ונצטט מדבריה בפתחת הסיכומים "רכוש הקבוע הינו בעשרות מיליוני שקלים, יתרת הרווח הינה בעשרות מיליוני שקלים [...] האם אדם בר דעת יוותר על חלקו בחברה זו במודע ???".

כמו כן, תומכת האישה יתדותיה בכך שבפני בית המשפט לענייני משפחה, טענה האישה כי הבעל 'מנכ"ל' בחברה, אך לא טענה כי הוא 'שותף' בחברה.

טענת האיש היא כי אין ספק שהאישה ידעה על בעלותו בחברה בשנים בהם היה רשום כבעלים. ראשית, האישה שהיתה מנהלת חשבונות בחברה, היתה מעורבת בכל הניירת של

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

החברה ולא הוסתר ממנה דבר. בתקופה של העברת המניות מן האב לבן, לא היה לבן כל אינטרס להעלים עובדה זו מאשתו. יתר על כן, בפניית באת כוח האישה מיום 3.2.2014 אל האיש לצרכי משא ומתן היא מתייחסת באופן מפורש לאפשרות התביעה מן החברה: באת כוח האישה כותבת כי תביעתה של האישה היא לקבל סך של 10,000,000 ₪, תוך שהיא טוענת שבקבלת סכום זה מוותרת האישה "ויתורים מפליגים – משמעותיים על הנכסים המשותפים הבאים": בהמשך הסעיף מפורטת אף את חברת א'.

יתר על כן טוען האיש, כי בוודאי שידעה האישה שלבעל זכויות בחברת א', שאם לא כן, לא מובן מדוע סכום של עשרה מיליון ש"ח אותם ביקשה, מהווה ויתור על זכויות. שהרי, זכויות האיש בשאר הנכסים הנזכרים באותו סעיף (למעט חברה א') עולה כדי פחות ממיליון ₪. טענת האיש נתמכה עוד בעדות עו"ד ש' שהיה מעורב במשא ומתן. לדבריו, אין ספק כי האישה ידעה על חלקו של הבעל בבעלות על החברה – בין אם היה רשום כבעלים ובין אם לא היה רשום. כמו כן, הוצג דואר אלקטרוני מתאריך 21.7.2010 בו האיש מעביר לאישה תיעוד על כך שהאם, י', כבר אינה בעלת מניות בחברה ושע' (הנתבע) בעלים חדש. אמנם אין מדובר כאן במפורש על העברת מחצית הזכויות בחברה, אך מוכח מכאן שאיש לא נמנע מלחלוק עם האישה את המידע לגבי העברת הזכויות ומסתבר מאוד אף שידעה שיש לו זכויות רשומות.

האישה טענה שכפי הנראה לא קראה את המייל המדובר. היא ביקשה לתמוך את גרסתה שלא ידעה שבעלה בעלים בחברה, מכך שבכתב התביעה הרכושי שהוגש לבית המשפט לענייני משפחה, לא כתבה שהנתבע 'בעלים' בחברת א', אלא רק שהוא עובד כ'מנכ"ל' בחברה המשפחתית. למרות דברים אלו, העובדה שנשלח דוא"ל מפורש, מעמיד את גרסת האישה בסימן שאלה.

באת כוח האישה טוען בסיכומים לסתירות בין העדויות בנוגע למניעי העברת המניות מן האב אל הבן, הנתבע דידן. לאור האמור בפסק הדין דנן בית הדין אינו רואה חשיבות בנסיבות החזרת המניות. כמו כן אין זה מן הנמנע שהיו שיקולים שונים ומגוונים לצעד זה.

בית הדין סבור, שנראים הדברים כי האישה ידעה על רישום המניות על שמו של הבעל. העברת הזכויות התרחשה בתקופה בה יחסי הצדדים היו תקינים, האישה עובדת בחברה, וכל המידע פרוס לפנייה. היא היתה מעורבת בפעילות החברה, ולכן יש סבירות גבוהה שידעה על התהליך, וכפי שהתייחסנו לעיל בנוגע להודעת הדוא"ל ששלח האיש לאישה.

אף אם לא ידעה על הרישום בפועל, אין לבית הדין כל ספק שידעה גם ידעה על זיקתו של הבעל לחברה לא רק כעובד אלא כמי שיש לו זכויות או שעתידות להיות לו זכויות בה. היא אף ראתה עצמה כבעלת חלק בנכס, שהרי היא מדגישה כי כישוריה תרמו להתפתחות העסקית. עניין זה מוכח מהמכתב הנזכר בו צוינה החברה כנכס משותף. ואף אם מכתב דרישה שכזה עשוי לכלול נתונים לא מדויקים, לזכותה של האישה, הרי מגלה הדבר שידעה שיש לבעל זיקה לנכסי החברה והוא עתיד ליטול בה חלק, שכן הוא הדמות הדומיננטית והפעילה בה.

לשאלה הרטורית שנשאלת מפי האישה: "האם אדם בר דעת יוותר על החלק בחברה זו במודע???" מספר תשובות אפשריות.

הראשונה – ידעה האישה ומן הסתם קיבלה ייעוץ משפטי על פיו אף אם הבעל בעלים שותף בחברה, זכויותיה אינן ברורות, לאור שאלות משפטיות כבדות משקל לגבי פרשנות המציאות שלפנינו במסגרת חוק יחסי ממון. כגון טענה העשויה להיטען לפיה העברת המניות היא בגדר "מתנה" והחברה אינה ברת איזון. לפיכך, בחרה להבטיח בהסכם זכויות מכובדות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במזונות ובנכסים שקיבלה מיד, על פני מאבק משפטי מסופק למיצוי זכויות בחברת א'. יתכן בהחלט שהאישה לא ידעה את הערכת שווי החברה ואף אנו אין אנו יודעים את הערכת שווייה. אך הספקות המשמעותיים לגבי זכויותיה המשפטיות הובילו אותה לוותר על בדיקה זו במודע.

תשובה שנייה היא, שהאישה בחרה בהסכם שעיקרו תשלום חודשי קבוע נדיב, מעבר למחויב על פי דין.

בית הדין מניח עובדתית כי האישה לא ידעה את שווי החברה המוערך באותה עת, ולו מן הטעם שלא הונח על שולחן בית הדין דו"ח כלשהו בנוגע לערכה, ומן הטעם שעל מנת להעריך שווייה של חברה מסוג זה יש לפנות לגורם מקצועי. עם זאת, בית הדין סבור שנקודת ההנחה היא שהאישה הכירה את סדרי הגודל של נכסי החברה ופעילותה הכלכלית, וזאת כמי שקרובה לנתונים ועובדת במחלקת הנהלת החשבונות של החברה.

כעת עולה השאלה, האם במצב זה, יש בסיס לטענה של פשרה בטעות, שהיא בטלה.

ו. האם בנדון דידן – הפשרה בטעות ובטלה.

בית הדין סבור, שלא מתקיימים התנאים לביטול הפשרה בטעות טעות לאור מספר שיקולים.

כאמור, הערכת בית הדין היא שהאישה ידעה את העובדה שבשלב מסוים חלק מהזכויות בחברה היו בידי האיש. אף אם לא ידעה זאת, אין ספק שסברה שיש לה בסיס לתביעה בנושא זה, כפי שהדברים באו לידי ביטוי במכתב הדרישות של באת כוחה בו נזכרה במפורש החברה. אף אם סברה שסיכוייה לזכייה בתביעה נמוכים, כיוון שלא ידעה על בעלות האיש בחברה, לא ברור כלל ועיקר שאכן יש לאישה זכות מכוח זכויות האיש בחברה.

טענת האיש שאין מדובר על תמורה מסוג של שכר עבודה כך שלאישה אין זכות לחלוקה מכוח חוק יחסי ממון. לדעת בית הדין זו נראית העמדה העיקרית והמסתברת יותר. אך לצורך הכרעה בשאלה האם יש לפנינו פשרה בטעות, די בכך שיש ספק בדין, מעין האמור בדברי המשכנות יעקב לעיל. בדיוק ספק משפטי כזה, "קונים" הצדדים בעת עשיית פשרה, כמבואר לעיל בדברינו ובדברי הבאר אליהו שאדם עשוי לקנות דינו.

בנוסף, הסכם הגירושין, הפשרה שלפנינו, מתייחס למכלול של נושאים. ביניהם – חיוב מזונות הילדים חריג בגובהו שנקבע על סך של 5,000 ₪ לכל ילד, ובנוסף חיובים נוספים ובכללם תחזוקת הבית שעבר כולו לבעלות האישה. כפי שהוכחנו לעיל מתשובת הרמ"א, כאשר הסכם מורכב מחלקים רבים, אין לקבוע ביטול של פשרה בטענה של טעות באחד המרכיבים, כשיתכן שהיתה כאן מחילה תמורת הישגים אחרים בהסכם.

בכך, שונה הנדון שלפנינו מפסק הדין בתיק 831109/3 שצוטט על ידי ב"כ האישה. באותו מקרה דן בית הדין לביטול מחמת טעות במרכיב ספציפי של שומת ערך החברה אשר נקבע לה בהסכם פיצוי מסוים. באותו מקרה אין ספק כי הפיצוי נקבע כנגזרת ישירה של הערכת שווי החברה, וזו כפי הנטען, הוערכה באופן שגוי ומוטעה. בשונה מכך בנדון דידן, העדיפה האישה מזונות בהרווחה מעבר לחיוב על פי דין, ובנוסף פיצוי כספי והעברת הבית המשותף על שמה, על פני ניהול הליך סבוך שתוצאותיו מי ישרנו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המחלוקת בין הצדדים מה היה המניע להחזרת המניות מן הבן, הנתבע, לאביו, אינה משמעותית בנסיבות שלפנינו. שכן סוף סוף, אף אילו היה נשאר בעלים על מניות החברה, הדבר אינו ודאי כי לאישה יש חלק ונחלה באותן זכויות.

בית הדין סבור כי אין לתת משקל לכך שהאישה לא ידעה את שווי החברה באותה עת. ראשית, ידעה האישה כי מדובר על חברה עם מחזורים ונכסים של עשרות מיליוני שקלים, שכן עבדה בהנהלת החשבונות בחברה. שנית, מרכיב זה יכולה האישה לברר, אילו הייתה חפצה בכך. משיכלה לברר את הנושא ולא עשתה כן, אין לה טענה פשרה בטעות וכנזכר לעיל, ממהרי"ק סימן קי"א. (דרך אגב נציין שאונאה במכירת חברה אינה בששית כדין במכירת מטלטלין, הן מסיבות דיניות – בדומה לכך שדיני הונאה בשתות הם במיטלטלין אך לא בשטרות וקרקעות. כמו כן, הערכת שוויה של חברה אינו דבר חלוט וברור, וישנם שיטות שונות להערכה, כך שטווח הערכת השווי עשוי להיות בתחום נרחב מאד).

בנוסף לכל האמור, הסתלקות האישה מנכסי הבעל, מנוסחת בהסכם בסגנון רחב: "הבעל יישאר בעלים של כל החברות שבשליטתו על אחזקותיהן ונכסיהן. ולאישה לא תהא כל טענה ו/או דרישה בנדון" (סעיף 42). נציין אף לסעיף 43.2 בו נכתב: "למען הסר ספק, כל רכוש מכל מין וסוג שהוא, אשר לא בא זכרו בהסכם זה, יישאר בבעלות הצד אשר רכוש רשום על שמו ו/או בבעלותו ו/או רכוש שהינו זכאי כי יירשם על שמו ו/או בבעלותו". סעיפים אלו נכתבו בהסכם שלפנינו, בנוסף לסעיפי 'העדר תביעות' רגילים שמקובל לכותבם בכל הסכם. בית הדין מתקשה לקבל את טענת האישה שאין כאן מחילה מפורשת על חברת א'. להיפך, בהסכם ננקטת לשון רחבה – "למען הסר ספק". הלשון הרחבה ותוספת הדברים תומכים בגישה שהאישה אכן מחלה על כל התביעות בנכסים בהם לבעל יש זכויות, הן עכשוויות והן עתידיות, וכי האישה ידעה שקיימים נכסים כאלו. פרשנות זו מקבלת משנה תוקף על רקע מסמך התביעות שכבר הוזכר לעיל.

לאור כל האמור קובע בית הדין כדלקמן:

התביעה נדחית, ובית הדין אינו רואה מקום לביטול ההסכם.

ניתן לפרסם בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"ז בסיון התשע"ז (21/06/2017).

הרב סיני לוי

הרב ישראל דב רוזנטל

הרב יוסף יגודה – אב"ד